

Feminist Sinema ve Film Teorisi: Ve Ayna Çatladı: Feminist Sinema'nın Pencerelelerinden Sızan Bir Güneş Işığı

And the Mirror Cracked: Feminist Cinema and Film Theory: Sunlight Seeping Through the Windows of Feminist Cinema

Smelik, Anneke. (2008). *Feminist Sinema ve Film Teorisi: Ve Ayna Çatladı* (Çev. Deniz Koç). Agora Kitaplığı. ISBN: 9786050060188

Berceste Gülçin ÖZDEMİR¹

¹Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, Sinema Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ORCID: B.G.Ö. 0000-0002-3742-2739

Corresponding author/Sorumlu yazar:
Berceste Gülçin ÖZDEMİR,
İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo,
Televizyon ve Sinema Bölümü, Sinema
Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E-mail/E-posta: gulcin.ozdemir@istanbul.edu.tr

Başvuru/Submitted: 27.05.2023

Accepted/Kabul tarihi: 05.06.2023

Citation/Atf: Ozdemir, B. G. (2023). *Feminist Sinema ve Film Teorisi: Ve Ayna Çatladı*: Feminist Sinema'nın Pencerelelerinden Sızan Bir Güneş Işığı. [Smelik, Anneke'nin *Feminist Sinema ve Film Teorisi: Ve Ayna Çatladı* adlı eserinin değerlendirmesi]. *Filmvisio*, 1, 263-266.
<https://doi.org/10.26650/Filmvisio.2023.0011>

ANNEKE SMELİK FEMİNİST SİNEMA VE FİLM TEORİSİ VE AYNA ÇATLADI

Anahtar Kelimeler: Feminist sinema, film teorisi, psikanaliz

Keywords: Feminist cinema, film theory, psychoanalysis

Anneke Smelik'in kaleme aldığı *Feminist Sinema ve Film Teorisi: Ve Ayna Çatladı* kitabı feminist sinema literatürüne önemli bir katkı sağlamış, alana dair başat eserlerdendir. Eserin özgün adı *And The Mirror Cracked: Feminist Cinema and Film Theory* olarak 1998 yılında yayımlanan eser, Türkçe'ye 2008 yılında Deniz Koç tarafından çevrilmiştir. Utrecht Üniversitesi'nde tiyatro ve sinema okumuş olan yazar, Amsterdam Üniversitesi'nden de doktora derecesini almıştır. Smelik, sinema ve yeni medya üzerine, Nijmegen Üniversitesi'nde (Amsterdam) Kültürel Çalışmalar bölümünde dersler vermekle birlikte kadın çalışmaları alanında da akademik çalışmalarını yürütmeye devam etmektedir.

Değinisi yapılan kitap, feminist perspektifte kadın yönetmenlerin feminist film tanımına paralellik içeren filmlerde kadın karakterlerin sunumunu ve kadın seyircinin filmlerdeki karakterlerle özdeşleşme kurarak özne olma hallerini çeşitli konu başlıklarıyla sorgulamaya açmaktadır. Yazar, kitap boyunca bunu tartışacağını da sunuşta dile getirmiştir. İncelemesinin ana konusunu, feminist anlatı sineması oluşturmaktadır. Feminist kavramı ile neyi ifade etmeye çalıştığını, kadın yönetmen olmanın feminist film yapmakla ilişkisini irdeleyen Smelik, erkek bir yönetmenin elinden de feminist film çıkabilme olasılığı üzerine feminist film yapanlarla ilgili genel kanıyı kırmaya girişmiştir. Feminist sinemada 'dişil öznellik'in ne anlama geldiğini tartışan Smelik, yaptığı analizlerde birçok soruyu gündeme getirmektedir: "Feminist yönetmenler, filmlerinde nasıl bir farklılık doğuruyorlar? İmgeleri, anlatıları ve temsilleri nasıl olumlu ve cinsiyete özgü bir üslupla değiştiriyorlar? Seyirciye nasıl bir kadın olarak hitap edip, onu yanıt olmuş kurarak sesleniyorlar?" (Smelik, 2008, "Sunuş").

Feminist film teorisinin gelişiminde mihenk taşı konumundaki Laura Mulvey'in söylemlerini de temel alarak yıllardır bu teorisinin tanımlama içeriğini farklı paradigmalara tartıştığı "feminist film nedir"i bize sorgulatmaya çalışan Smelik, özellikle psikanalitik terminolojilerden yararlanmaktadır. Eril nazar, dişil seyirci, öznellik, özdeşleşme gibi kavramları kullanarak sinemanın feminizm ile ilişkisini psikanalizden ödünç aldığı kavramlarla okumaya açan Smelik, örneklem olarak tartıştığı filmlerle de konuların içselleştirilmesini ve düşünsel sürecin diyalektik okumaya tabi tutulmasının önünü açmaktadır. Psikanalizin ve göstergebilimin, feminist film teorisine katkısı olduğunu düşünen Smelik, kitabının problematiğini ortaya koyarken ve bu alanlardan faydalanırken, kavramların anlamlandırılmasını işaretleyerek okuyucunun kavramlar arası ilişkilerde ikircikliğe düşme ihtimalini de öncelemiştir. Sinemada bakış açısını, şiddeti, imgesel aşırılıkları, dışkı ve maskeleyme kavramlarını içindekiler kısmında alt başlık halinde sunan Smelik, Sigmund Freud ve Jacques Lacan'ın psikanalitik alanda uzun yıllardır tartışılan

kavramlarının sinema ile ilişkisine feminist film teorilerini temel alan konu başlıklarıyla sentezleyerek feminist film yönetmenlerinin ve feminist sinemanın takipçisi seyircilerin sinema tarihindeki var oluşlarına önemli bir parantez açmıştır.

Klasik sinemanın hangi kodlar içerdiğini, dışıl karakterlerin nasıl var olduğunu açıklarken aslında sanatta da ataerkil düzenin yansımalarını gördüğümüzü belirten yazar, "bu ataerkil düzenin yansımaları sinemada nasıl kırılacaktır?", "çözüm nedir?" sorularıyla okuyucuları muhatap bırakmıştır. Çözümlemesini yaptığı filmlerle, feminist film teorisyenlerine ve feminist film yapmaya çalışan yönetmenlere ip ucu göstergeleri sunan yazar, film seçimlerini nasıl yaptığıyla ilgili film teorilerinin sınırlarını zorlamaya çalıştığını ifade etmiştir. Yazar, filmlerle ilgili yapılan yorumlarla, teorilerin ortak bir paralelde kesişmediği hatta yorumların teorileri doğrulamadığı kanısına varmıştır. Özellikle, kitapta incelenen filmler yazarın deyimiyle, kadınların deneyimlerini farklı şekillerde temsil eden ve bu deneyimleri aktarmanın yollarını arayan filmlerden oluşturulmuştur. Yazar, dışıl özneliği seyirciyle buluşturan feminist yönetmenlerin, sinemasal kodları nasıl ters yüz ettiğini ve anlatsal değişimin bu anlamda ne kadar önemli olduğunun altını çizmektedir.

Feminist literatürde alanla ilgili Türkçe çeviri kitapların sayısı nicelik bağlamında az olduğu kabul edilebilir bir gerçeklik olarak akademinin karşısına çıkmaktadır. Smelik'in kitabı bu bağlamda, akademik yazına büyük bir katkı sağlamıştır. Eser sadece, ele aldığı feminist film teorisiyle ilişkili kavramlar, konular, filmler ve yorumlarla değil, okuyucuya soru penceresi açtığı bağlamlarla da feminist sinemanın gelişimi ve feminist film teorilerinin dönüşümü için başlı başına önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Kitabın kaynak kısmında yer alan, alanla ilgili başat teorisyenler okuyucular açısından önemli bir referans kaynağını oluşturmaktadır.

Salt referanslarla konunun açıklanmasıyla kalınmayıp, örneklem filmlerle teorinin ve pratiğin kesiştiği ince çizginin salınımlı özelliği, yazarın hassaslıkla ve titizlikle üstesinden geldiği bir noktayı imlemektedir. Sadece, akademik araştırmalar yapanların değil, feminizm ve sinema ile ilgili öğrencilerin, sinefillerin ve hayata filmlerin içinden geçerek bakabilen izleklerin de baş ucu kitaplarından biri olma özelliğini gösteren kitap, metodolojisi ve düşün yoğun kavramlara rağmen dilinin anlaşılabilirliğiyle sinema teorisi açısından önemli bir kaynaktır. Kitabın okuyucuya sunulma amacıyla, yazarın felsefi izleğinin birbirini bütünleyen yapısı kadın ve kadın olmanın ontolojisine dair önemli göstergelerin izini sürmektedir.

Yazarın da sunuşta belirttiği gibi:

"Feminizm gerçekten de aynayı kırdı. Kaldı ki, aynanın kırılması, kameranın kudretli gözünün yeni görüş alanlarına açılması açısından, farklı açılar, anlayışlar, konular, imgeler ve temsiller açısından şarttı. İşte tam bu noktada elinizdeki kitap, ayna bir kez kırıldı mı beyazperdenin asla eskisi gibi görünemeyeceğini anlatma arası gütmektedir" (Smelik, 1998, "Sunuş").

Aynayı kıran tüm kadın yönetmenler, yapımcılar ve set emekçileri feminist sinemanın gelişiminde büyük rol üstlenmişlerdir. Dünya sinema tarihinde kadını odağa alan ve kadının var oluşunu ontolojik perspektiften anlamlandırılabilmesinin önünü açan kadın sinema emekçilerinin en önemli dayanışma noktaları, örgütlenerek başarılarının sürdürülebilirliğini sağlamak olmuştur. Smelik'in belirttiği gibi artık "ayna kırıldı"; aynanın gizlediği, görünmeyen diğer tarafını görebilmenin yolu açılırken, hakikatin özünü film derisiyle içselleştirebilmenin de mekanizmaları anlaşılmaya başlandı. Bu eser, 'feminist sinema adına neler yapılabilir'i imlemekle birlikte, gelecek yıllarda gerçekleşecek üretimlerin haberlerini de incelemektedir.

Sinemada kadını görünür kılmaya çalışan tüm sinema emekçisi kadınlar adına Smelik'e teşekkürler.